

**Натисніть тут, щоб
купити книгу на сайті
або замовляйте за телефоном:
(0352) 51-97-97, (067) 350-18-70,
(066) 727-17-62**

Серія «Ім'я на обкладинці»

ОЛЕНА ХОДЮК

ГРЕМИСЛАВА

Серію «Ім'я на обкладинці» засновано 2016 року.

Випуск ІХ

*Консультант — дослідник історичного минулого
Шумщини, краєзнавець, письменник Сергій Синюк.*

Це – перший роман про дочку Великого Князя Київського
Інгвара Ярославича, яка підростала у Шумську, звідки й
вийшла заміж за краківського князя Лешка I Білого.

Овдовівши, була регентшею малолітнього сина
Болеслава V Сором'язливого.

Практично керувала наймогутнішим польським князівством.

Її донька та невістка –

беатифіковані святі католицької церкви.

Життєпис Гремислави потребує всебічного дослідження,
але й те, що відомо, являє нам взірць цільної, вольової
володарки, вірної дружини, мудрої та самовідданої матері.

Для широкого кола читачів.

Охороняється законом про авторське право.

*Жодна частина цього видання не може бути відтворена
в будь-якому вигляді без дозволу видавця*

Навчальна книга — Богдан,

просп. С. Бандери, 34а, м. Тернопіль, 46002,

тел./факс (0352)52-06-07; 52-05-48

office@bohdan-books.com www.bohdan-books.com

Збукт: (0352) 43-00-46, (067) 3504817

Книга поштою: тел.: (0352) 51-11-41, (067) 3501870,

mail@bohdan-books.com

тел.: (044) 296-89-56; (095) 808-32-79, *nk-bogdan@ukr.net*

ПОГОРИНСЬКА НАРЕЧЕНА

I

В повітрі було стільки чистоти і росяної свіжості, що хотілося дихати на повні груди. Княжна Гремислава прокинулася раніше від усіх. Вона підбігла до вікна і рвучко відчинила його.

— Господи! Як гарно!

Дівчина обвела поглядом подвір'я дитинця. Але крім гриднів, що охороняли ворота, не було видно нікого. Церква, яка милувала душу якраз навпроти вікна дівчини, величаво тягнулася в небо золотими банями. Гремислава глянула на садиби бояр.

— Здається, всі ще сплять. От і добре, ніхто мене не побачить.

Княжна зіскочила вниз і побігла мощеним дерев'яним двором, радіючи своїй витівці.

Не спалося того ранку і князю Ингвареві Ярославичу. Він пробудився ще задовго до світанку — тяжкі думи огортали його. Вони не давали спокою ні вдень ні вночі. Чвари між князями посилювалися. Кожен хотів посісти престол великокняжий у стольному граді Києві. Кожен вважав себе не гіршим від сусіда, і гординя не дозволяла визнати зверхність іншого князя-сородича. Можливо, так і було — всі були рівні в тому, що не мали сили й розуму стільки, щоб об'єднати руські землі, зібрати в один кулак. Колишня могутня держава розсипалась, як грудка землі між розслаблені пальці.

Чи спадало таке на думку іншим князям, Ингвар не знав. Та й сам він, Господи прости, не без гріха... Престольний город снівся, вабив, мов зірка, мрія про нього зігрівала серце. Але князь розумів: часи не найкращі. Тепер таке настало, що не знаєш, звідки гостей, а звідки ворогів сподіватися.

А бояря?.. У них одне в голові: як із казни побільше хапнути. І тільки відчують слабину княжої влади — так і копірсають, так і підбираються до чужого добра. Буває, так обкрутять, що й дітися нікуди. Ото воно й є — найбільша пошесть — підступи бояр...

— Інгваре! Ти вже не спиш? — останнє слово розтягнулось широким позіханням княгині Болеслави, що й собі прокинулася.

Жінка підвелася і підійшла до вікна, звичним рухом штовхнула віконниці. Тієї ж миті кімнату заповнило сонячне світло.

— Єзус Марія! — сплеснула руками Болеслава.

— Що там сталося? — запитав роздратовано князь.

— Йди, княже, помилуйся своєю дочкою, — відповіла невдоволено.

— Та що там таке?! — з притиском перепитав князь-батько.

— Що таке? З ніг на голову світ перевертається — от що таке. Де це бачено, щоб княжна світанками бігала в самій сорочці по замковому подвір'ю?! — вигукнула Болеслава, швидко запинаючи волосся.

— Болеславо, вгамуйся. Вона ще дитина...

— Дитина?! Та їй добрих тринадцять літ виповнилося! — не вгавала княгиня.

— І що тих літ? — не поступався Інгвар.

Він швидко підвівся з постелі. Настільки швидко, наскільки дозволяла йому поранена спина. Князь ще й зараз добрий воїн, але все-таки молодецька неповага до свого здо-

ров'я щоразу сильніше нагадувала про себе. Безкінечні походи виснажували тіло, і не було часу зважати на холодну мокру землю, на пронизливий вітер, який дошкуляв ночами.

Та й хіба взимку ніжив своє тіло біля печі?.. Несло його засніженим лісом на цілий день на лови.

Раптом погляд його зустрівся з поглядом жони.

— Інгаре! Чи взаправду князь Лешко Білий хоче посватати нашу Гремиславу?

— Була така балачка.

— Кращого зятя, звичайно, і не знайдеш, — розмірковувала княгиня. — Тільки жаль мені відпускати дочку так далеко.

— Якби моя воля — віддав би краще княжну до Чернігова. Від того шлюбу була б більша користь. Та й хто знає, як воно повернеться, — загадково сказав Інгар. А потім, наче опам'ятавшись, продовжив. — Така вже доля жінки — йти за мужем своїм. Зрештою, чого тобі жаліти, ляхи ж — батьківщина твоя кривна!

Інгар уважно спостерігав за жоною. Він знав, що ляхиня його, хоча вже більше половини свого віку, будучи з ним у шлюбі, прожила на Русі, але думки її звернені на користь

Польщі. Вона ніколи не забувала, що «єстем полька».

Уже немолоде обличчя Болеслави й досі привабливе. Нижня губа помітно повніша і трохи викочується назовні, надаючи жінці особливої грайливості. Весь час здавалося, що вона гнівається, але очі... очі, навпаки, лагідно й смиренно світилися.

Її єдина донька виросла і, мов пташечка, тусить вилетіти з гніздечка. Тільки б їй добре було під орлиним крилом краківського князя. Іншого вирішення долі своєї улюблениці мати навіть не припускала. І хоча Інгвар вагався — вона думала, що вдасться переконати мужа. Інша річ Гремислава — в неї непростий норів. Аякже, Інгвар дочку розпестив: то в похід, то на лови, на коні гарцює як дружинник — в усьому потурає їй, нічого не боронить.

— А Гремислава знає? — стурбовано спитала княгиня.

— Ще ні, — спокійно відповів князь.

— Давно треба було сказати, — не вгавала Болеслава. — Матка Боска! Тільки б норів свій не показала...

Інгвара вже починала дратувати ця розмова. Жінки все люблять ускладнювати, пере-

кручувати і без міри надокучати. І треба ж із самого ранку проблемами голову забивати.

Князь зробив вигляд, що дуже поспішає у справах і швидко вийшов із грідниці. Він не любив слухати докорів жони щодо виховання Гремислави, бо й сам розумів, що багато їй дозволяє. Любов до доньки робила його слабким. Князь не міг опиратися її проханням і завжди поступався перед нором дівчини. Він потайки і сам собі дорікав, але слухати зауваження жони не хотів. Інколи виправдовував свою поблажливість, але частіше просто відмовчувався, або виходив, щоб уникнути сварки. Муж має бути мудрішим, а тим паче, коли цей муж — князь. Інакше Інгвар поводив себе з боярами та черню. Тут він був твердим та рішучим, і ніхто не мав права перечити княжому слову. І чим м'якшим він був із рідними, тим суворішим із підданими. Це, мабуть, створювало рівновагу у його непростому характері.

В тому, що Гремислава росла розкутою, сміливою, вільдумною, батько не вбачав нічого поганого. Адже саме такі якості формують сильний характер. Крім того, княжна гостро сприймала несправедливість та лицемірство, а ці властивості шляхетної людини необхідні

княжій особі. Те, що вона жінка, Інгвар згадував в останню чергу, бо в нелегкий час міжусобиць, у будь-який момент княгиня могла залишитися без мужа та вимушено перебрати на себе його обов'язки, щоб врятувати сім'ю, а не стати заручницею ситуації.

II

Туман сповив замок краківського князя Лешка Білого. Повітря важке й мутне, так само, як у голові молодого лицаря — важко, мутно і нудотно.

Учора йому хотілося побавитися на ловах. Але зранку було не до того, тому що майже цілу ніч чаркував гостей, а вони його. Так що зараз добре було усім. Кості млоїло і не можна було продерти очей, бо гамір стих лише під ранок. Поснули хто де і просто в одязі. Зрештою, в цьому була вигода — не треба зараз одягатися.

На столі так ніхто й не прибирав. Запах стояв паскудний. Залишки їжі валялись під столом, напої розхлюпані по усій залі.

Лешко кинув байдужий погляд на всю ту картину й широко позіхнув.

Не дуже чепурна жінка піднялася з лавиці, налила в келих вина і подала князю. Він жа-

дібно пив, а жінка в той час безсоромно всілася йому на коліна й схилила голову на плече.

— Не чіпляйся, Гальшко. Йшла б краще причепурилась, не хочу я тебе такою бачити: обличчя зім'яте, волосся розтріпане, на сукні плями з вина.

— У-у-у... — простогнала Гальшка. — Не проганяй мене, лицарю. Мені так добре біля тебе.

— Йди, йди, — не зовсім гречно зіпхнув князь жінку зі своїх колін. — Не до тебе зараз — голова розколюється. Здається, я трохи перебрав учора. І лови під три чорти пішли. А все через мого братика Конрада — закортіло мене перепити, ніби не знає, хто в родині старший.

Лешко бурмотів і бурмотів, але не було кому слухати його невдоволення. Гальшка посунула на поварню: може, вмиться, а може, знайти зручніше місце, щоб додивитися свої непристойні сни. Решта товариства лежала й далі нерухомо, як по скінченню битви в чистому полі.

Князь поглянув довкіл себе, скривився, побачивши лише обм'яклі безвольні тіла, і так йому закортіло збудити усіх і змусити поїхати на лови, що він закричав.

Але тільки дехто поворушився, щоб зручніше вмотитися і знову заснути.

— П'янь! — обурено ще раз крикнув князь. — Якби зараз під стіни Вавеля ворог підійшов — не було б кому й захищатися. Ні! Треба припиняти ці гульки і братися за розум.

Лешко ходив по залі, розминаючи заспане тіло і ледве стримувався, щоб не копнути якого п'яного гостя.

Він вийшов на вулицю і зразу втонув у ранішній прохолоді.

— Туман ляже на землю — буде гарний день, — почув Лешко голос свого брата за спиною і обернувся.

Перед ним стояв середнього зросту, худорлявий, більше схожий на отрока, ніж на князя, Конрад.

«Ще зовсім молодий, неоперений, — з батьківською турботою подумав Лешко. — Який із нього князь? А мене слухати не хоче — комизиться. Хіба ж я ворог рідному братові».

— Ти чого зірвався так рано? — спитав Конрад. — Все одно туман, на лови нема чого й збиратись.

— Ти ж казав, що буде гарний день, — посміхнувся Лешко.

— То ще коли він буде... — махнув рукою молодший брат.

— Так би й казав, що нема здоров'я після моєї гостини.

— Любиш ти чванитись багатством, — ображено скривився Конрад. — А не думаєш, що мені пече батьківська несправедливість. Чим я гірший від тебе? Тільки тим, що не народився першим. А що мені в спадок лишилось: Мазовія й Куявія, а ти князь Кракова, Сандомира, Середза, Ленчиці, Поможа. Відчуваєш різницю!?

Лешко здивовано подивився на брата.

— Ти зі мною ще так не говорив. Чи не заїжджав, бува, перед прибуттям у Краків до Генріха Бородатого в Сілезію?

Конрад ковзнув очима по Лешкові й лукаво посміхнувся.

— Не тобі мені вказувати, куди їздити і в кого бувати. Я сам собі пан.

Лешко зі співчуттям похитав головою.

— Дуже необережно поводишся, княже. Гляди й зовсім безземельним лишишся.

— Ти мені погрожуєш? — спитав Конрад, сипнувши злими іскрами з очей.

Дух непорозуміння штовхав братів на породження гніву. Було видно через погляд Конрада клекотіння злості в його душі.

А Лешко, хоч і поблажливо поставився до його гострих слів, але також ледве стримувався. Він зрадів, побачивши свого радника і друга графа Збишка, який також нарешті розчувався і прямував на голоси.

— О це так гулянка, мій пане! — вигукнув він, розмахуючи руками. — Всі сплять, як зарізані.

— І чого ти тішишся? — дорікнув Лешко. — Не доведи Господи ворога, то не було б кому й меча підняти. Харцизяки чортові! Зараз усіх побудити і на лови збиратися.

— Мій пане...

— Перечити надумав князеві, бісова душе! — не вгавав Лешко, роздратований бра-том.

Збишко зрозумів, що потрапив під гарячу руку і більше не озивався, а бігцем рушив до замку виконувати наказ князя. За довгі роки, проведенні поряд, граф добре знав його норов. В доброму гуморі князь — він йому друг і порадник, а коли роздратований, то краще бути подалі. Що поробиш — «князь закони пише».

Що лови таки відбудуться, граф не сумнівався. Лешко словом княжим просто так не кидається. Тяжкі будуть лови після нічної забави, але будуть...

III

Снідаючи разом з родиною, думкою Гремислава була далеко. Дівчина тільки для годиться копирсалася в горохляній каші. А здебільшого розглядала ложку.

Щоб не виявити сумного настрою, княжна підтримувала нудні для неї балачки. І тільки коли мова зайшла про мечі, коней і зброю, трохи пожвавішала.

— Я, батьку, теж хочу навчитися володіти мечем.

Інгвар незадоволено глянув на дочку, витер масні пальці в полотняний рушник — робив це повільно, ніби відтягував час, щоб вгамувати гнів.

— Чи ти, дівко, зовсім без розуму?! Ти б краще готувала посаг, ніж дурницями голову забивати.

Гремислава щиро здивувалася батьковим словам. Це ж уперше він заговорив з нею про заміжжя. І справа не в тому, що вона боялася цього. Бо навіть час від часу уявляла себе під вінцем. Заплющивши очі, бачила церкву, що сяяла вогнями свічок, родину, тільки ніяк не могла уявити обличчя нареченого. Ні, вона знала його і була впевнена, що тільки він — її доля. Бачила на ньому багряний плащ з білим

орлом, світле волосся і глибокі блакитні очі. Але це був образ радше надуманий, аніж зовнішній, зримий. Вона його відчувала, як щось близьке й необхідне. Він був частиною її сутності й суцільною мрією.

Гремислава давно пообіцяла собі, що вийде заміж тільки за нього. Вона ніколи не думала, що це може бути казкою, яка наснилась у дитинстві. Дівчина просто жила цією мрією. І, здається, все, що робила, чого вчилась — для того, щоб сподобатися коханому. Княжні хотілося стати такою ж ідеальною, яким був у дівочій уяві Лешко. Гремислава переконувала себе, що саме такою він буде її любити. Вона навчилася читати і писати, їздити верхи, гаптувати й вишивати, прислухалась, як мати розпоряджається по господарству, приглядалася, як вона настоює воду на травах для миття волосся. «Бо що вміти, то на плечах не носити», — любила примовляти. І даремно, що батько вважає її маленькою. Вона була впевнена, що не гірше розуміється на княжих справах, ніж він. Юному серцю здавалося, що все підвладно, все здійснено і все вічно.

І чому не навчитися володіти мечем? Не можна постійно надіятися на охорону, яку до неї приставив батько. На думку княжни, це

робило її залежною. А вона прагнула свободи цілковитої. Треба уміти себе захищати. Чому батько не задоволений цілком нормальним розумним прагненням, адже раніше він дозволяв, на відміну від матері, вчитися всього, чого їй хотілося? Інгвар уперше не поступився дочці, ще й нагримав.

Образа підкотилася Гремиславі під серце і вона відрізала:

— Так ви мене вже й заміж віддаєте? А чи спитали моєї згоди?

Інгвар глянув на дочку з-під лоба і гупнув кулаком по столі. Таці й келехи задзеленчали, підлітаючи над столом.

Княгиня занепокоєно почала ковзати по лаві.

— Матка Боска! Чи ви подуріли? Найшли де сперечатися, то ж на столі хліб святий.

Інгвар витримав якусь часину, долаючи гнів, підвівся і проказав молитву вдячності. Після того Гремислава поспіхом рушила до своєї кімнати.

— Сестричко, не сердься на батька, — прошепотів наймолодший брат Володимир, який мав дуже чуйне серце.